

Let nad ajdovimi polji

Ob 70-letnici slikarja Franca Novinca

Trdno uhojena je postala, skozi vsa ta desetletja, slikarska pot Franca Novinca.¹ Neizbrisno pa ni zaznamovala le avtorjevega življenja, ampak tudi svet, v katerem se je slikar rodil in živi še danes. Imel je srečo, da se je njegov slikarski duh lahko razvijal v tako naravno slikovitem okolju, v osrčju škofjeloške pokrajine. A imelo je srečo tudi to okolje, saj je z Novincem dobilo nov člen v svoji bogati slikarski verigi umetnikov, ki so tekom stoletij tu vzpostavili edinstveno slikarsko tradicijo v slovenskem kulturnem prostoru.² Nekoč je Novinc dejal, da nikoli ne bi mogel živeti v mestu, da bi ga to preveč odrezalo od narave, od tistih razpoloženj, ki jih lahko v njem vzbudi le narava.³ Ko je leta 1991 dobil mesto profesorja na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani, je bil to sicer zanj kot slikarja seveda izziv in, iz eksistenčne plati, še kako pomirjujoče dejstvo.⁴ A samo slikanje mu je ostalo, kljub vsemu, najpomembnejše, nikoli ga ni razumel kot dejavnost, iz katere bi potegnil denar, ampak predvsem zadoščenje.⁵ Tako ga mesto tudi iz tega vidika ni nikoli premamilo in se še

Franco Novinc v svojem ateljeju, 2008. (foto: Tihomir Pinter)

1. Franc Novinc se je rodil 24. 11. 1938 na Godešiču pri Škofji Loki. Leta 1946 je diplomiral iz slikarstva na ALU v Ljubljani. Leta 1986 je bil izvoljen za docenta, leta 1991 za izrednega in leta 1996 za rednega profesorja slikanja in risanja na ALU. Je častni občan Občine Škofja Loka, leta 1973 je prejel Župančičevo nagrado, leta 1984 pa nagrado Prešernovega sklada.
2. Temu v prid priča tudi dejstvo, da se je Novinc s svojim delom znašel že leta 1974 med vidnejšimi domačimi imeni, saj ga je takrat dr. Savnik v Loških razgledih umestil med »Pomembne Ločane«, med katerimi navaja tudi Jerneja iz Loke, Gvidona Birollo, Borisa Jesiha, Iveta Šubica, Franceta Miheliča. Glej: Savnik, Pomembni Ločani, str. 80.
3. Pajk, Slikarski svet Franca Novinca, str. 260.
4. Pogovor s slikarjem, 10. 12. 2008 v slikarjevem ateljeju na Godešiču.
5. Pajk, Slikarski svet, str. 260.

danes najraje vrača na rojstni Godešič, v objem njegovih gozdov, močvar, travnikov in polj ter v svoj domači, svetli atelje. V svet žarečih barv, ki iz naslikanih platen govorijo zgodbo o dolgoletni strastni avtorjevi predanosti umetnosti, slikanju.

Novinčeva dela v sebi v prvi vrsti nosijo največ njega samega. Kot pravi Lehmann, avtorjeve slike lahko tolmačimo kot neke vrste vzorce iz otroštva, ki ga spremljajo na njegovih sprehodih po poljih in travnikih in s katerimi se avtor vrača nazaj.⁶ Zdi se skoraj logično, da je (p)ostal »večen« slikar te domače krajine, a ne pejsaža kot takega, bolj slikar neposrednega doživljanja tega slikovitega kraja, njegove svetlobe, naravnih lepot. Lehman Novinca v tem smislu ne vidi kot sentimentalnega slikarja, pač pa prej kot borbenega kronika pejsaža, ki slednjega skorajda brani s kričečo barvo.⁷ A lahko tudi rečemo, da je prav v Novinčevem odnosu do tega lokalnega sveta in narave vendarle zaznati kanček sentimenta in nostalgije. Zaznati je držo romantika, ki ga navdušuje izginjajoč ruralni svet, s svojimi travniki in senenimi snopi na njih, s skednji in kupi prosenega zrnja. V ta idiličen svet tu in tam (za)reže puhast črn dim mimo bežečega vlaka, tuj duh urbanega, a slikar z njim le še povzdigne in poudari veličino narave. Naš pogled počasi popelje tja med vrane, ki vneto preletavajo obdelana ajdova polja.

Slikarjeva dela pa nosijo v sebi tudi mnogo bogate kolektivne dediščine iz zgodovine slovenske umetnosti, ki se je v stoletjih tako zgostila v teh krajih, da je povzdignila Škofjo Loko z okolico med kulturne bisere našega prostora. Mnogi umetniki danes radi rečejo, da je Loka že sama po sebi slika, da pogosto potrebuje le še okvir. Tako verjetno ni naključje, da so prav z njo povezana številna največja imena slovenskega slikarstva, še zlasti tista, ki jim ni bila tuja narava, npr. Ivan Grohar, France Mihelič in Ive Šubic. Umetnika soočenje s to močno loško kulturno identiteto ni obremenilo, ravno obratno, kot pravi sam, ga je obogatilo.⁸ Temu v prid govori tudi dejstvo, da Novinc kot zrel slikar nosi v sebi pravo obilje anekdot in spominov na svoje kolege in sodobnike. Prijetne spomine ima npr. zlasti na svojega učitelja Franceta Miheliča. Pravi, da je veljal za strogega in doslednega, a dobrega učitelja.⁹ Morda od tod izvira tudi Novinčeva lastna značilna profesorska drža do študentov na akademiji, kjer danes poučuje, kot je nekoč poučeval sam Mihelič.¹⁰ Novinc je tako »in situ« spoznaval tako čare pokrajine, ki se jo že od impresionizma dalje upravičeno drži ime »slovenski Barbizon«, kot tudi njene ljudi. Če že želimo Novinca opredeliti vsaj v tem lokalnem kulturnem kontekstu, lahko rečemo, da danes to slikarsko tradicijo uspešno nadaljujejo prav on in njegova generacija, skupaj z Borisom Jesihom in Hermanom Gvardjančičem ter mlada generacija Mateja Koširja. Novinčevo ime se zlasti omenja skupaj z Jesihom in Gvardjančičem, predvsem, kadar se govori o škofjeloškem t. i. krajinskem slikarstvu. Nihče izmed njih se namreč ne izmika čarom svojega lokalnega okolja, ampak ravno obratno, zavestno izhajajo prav iz njega.

To neformalno loško trojico slikarjev bi lahko poimenovali tudi kot neke vrste ohranje-

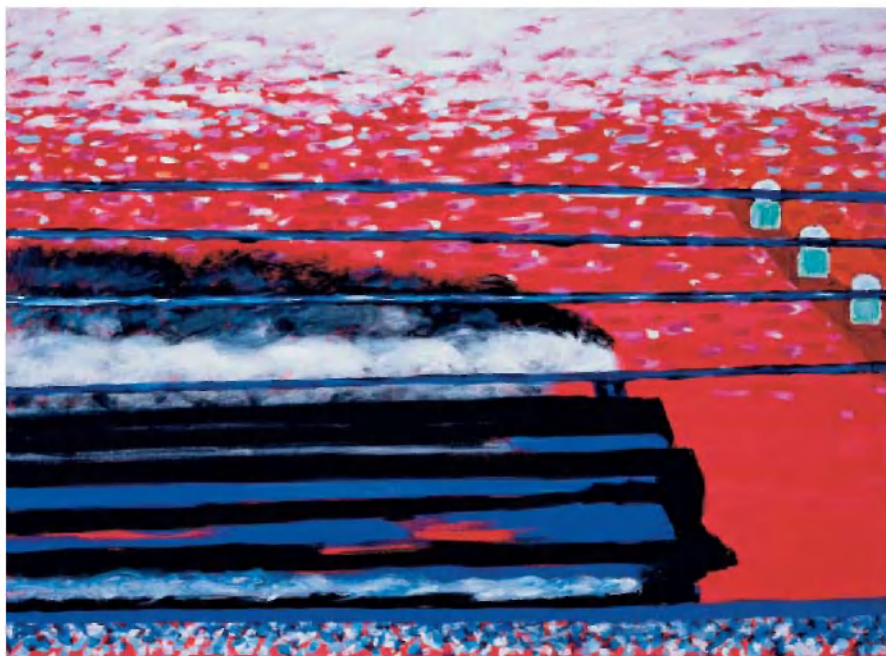
6 *Stilski pluralizam i konceptja*, str. 46

7 *Stilski pluralizam i konceptja*, str. 49

8 Pogovor s slikarjem

9 Pogovor s slikarjem

10 Na slikovit način je Novincev občutek za disciplino opisal na spletu njegov študent, ko je v svojem blogu komentiral ure večernega akta: »Novinc nas je gna! vsak večer po dve uri. a brez njega teh aktov nikoli ne bi spravljal skupaj«. Glej: <http://www.smat.si/peterstrcv/tr>

Franc Novinc, *Ajda ne medi več I*, akril na platnu, 2008. (foto: Tihomir Pinter)

valce krajinske slike. Dr. Milček Komelj jih celo označi kot svojevrstne »svete tri kralje«, saj naj bi se, tako kot pred njimi že trije impresionisti, dobesedno poklonili božanstvu škofjeloške narave.¹¹ Seveda pa kljub skupnim izkušnjam vsak gradi svoje lastne, notranje slikarske svete. Franc Novinc se že vseskozi, kot nekoč npr. Mihelič, ki je rad zahajal v svoje crngrobske gozdove, strastno podaja v »svojo« godeško naravo. Da posrka prav tisti njen barviti sok, ki je verjetno očaral že impresioniste, kot sta bila slikar Stemen in fotograf Avgust Berthold.¹² Z naravo je Novinc še posebej intenzivno povezan, saj se je leta 1977 lotil celo alpinističnega podviga in s slovensko odpravo odšel v Himalajo. Takrat so njegove slike »zamrznile«, iz njih je svetil magični svet, s pridihom hladne friedrichovske romantike. Kasneje je njegova dela spet obsijalo domače sonce in postala so morda najbolj »vroča« od vseh. S tega vidika je v Novinčevem slikarstvu toliko žareče barvitosti, kot jo le redko najdemo pri kakšnem avtorju v tem, osrednje slovenskem prostoru. Včasih skoraj zabolijo oči, dokler se ne navadijo na njihovo močno, notranjo svetlobo. Upoštevač neko splošno razdelitev temperamenta slovenskega slikarstva glede na geografsko pogojenost, ga Valušek opredeli celo kot »Mediterranca«,¹³ saj je vzdušje njegovih slik že blizu slikarstvu značilnemu za primorske umetnike.

Sicer pa je v Novinčevem slikarstvu v vsem tem času (pod)zavestno zrasla prava postmoderna sinteza še mnogih drugih njegovih izkušenj različnih zgodovinskih, modernističnih in sodobnih umetnostnih tokov. Njegove slike so skozi desetletja nihale med abstrakcijo in figuraliko ter z Novo podobo postale zmes obojega, gibale so se od ekspresionizma, fovizma,

11 Komelj, *Pisana Škofja Loka v naročju slikarjev*, str. 28

12 Sarival Sosič ga opredeljuje kot 5. impresionista. Glej: Sosič, *Slovenski impresionisti in njihov čas*, str. 195

13 *Stilski pluralizem*, str. 22.

mimo metafizike, nadrealizma, vse do primesi pop-arta. Izhajajoč iz osebne izkušnje krajine, ki je postala platforma vseh njegovih slikarskih raziskovanj, bi lahko vlekli paralele še globlje v zgodovino. Vanje so se, kot smo že omenili, (ne)zavedno zlili zlasti tokovi, ki so najvidneje opredelili avtorjev lokalni bivanjski prostor in so se v kontekstu slovenske umetnostne zgodovine prav tu razvili v vrhunce naše umetnosti – to so bili impulzi impresionizma in če gremo še globlje, verjetno tudi svet srednjeveških stenskih slikarij okoliških cerkva.

Novinčevo slikarstvo je pri iskanju neke dokončne teoretske opredelitve danes pravzaprav nekoliko zmuzljivo. Nekoč so ga uvrščali med slovenske ekspresivne figuralike,¹⁴ danes pa njegova dela dr. Lev Menaše npr. označi predvsem kot čisto »slikarstvo.¹⁵ Valušek celo meni, da je Novinc v tem smislu potencialno najbolj »nevaren« avtor, saj po njegovem mnenju ne užit, zgolj bežen in površen pogled na njegove slike res lahko kaj hitro prebere in prešteje mnoge vplive, a tak pristop ruši integralno podobo tistega, kar naj bi to slikarstvo v resnici bilo – orfični kolorizem, poln nadnaravnega dnevnega in nočnega žara, ki osvetljuje cezannovsko podane motive.¹⁶ Zmes tradicije in avtorjeve lastne slikarske govorice pravzaprav govori zlasti o tem, kako je ta kolektivni spomin na neki stopnji toliko prežl Novincev osebni, notranji svet, da je pravzaprav nesmiselno skušati iz tega razbrati neko dokončno, prevladujočo opredelitev, kar pa je konec koncev tudi pogosta splošna »zagata« umetnikov postmoderne časa.

Pri tem kratkem vpogledu v Novinčevo slikarstvo se odpre še eno vprašanje, ki je tudi sicer pogosto za današnji čas in položaj slikarjev v njem. Leta 1987 je Zdenka Badovinac kurirala razstavo Ekspresivna figuralika in vanjo poleg Metke Krašovec in Zmaga Jeraja vključila tudi Novinca, Gvardjančiča in Jesiha. Na nek način je razstava te umetnike pozicionirala, danes pa marsikaterega izmed teh (in še mnogih drugih) le redko srečamo na kuriranih pregledih slovenske sodobne umetnosti. Ob tem se nehote v javnosti pogosto pojavi pomislek, ali ti avtorji morda niso dovolj »sodobni«. Morda je »krivo«, da gre za klasičen tip slikarjev, morda, da gre za produkcijo starejše generacije, ki v svoji zrelosti ne podlega dovolj sodobnim trendom. Morda sta »krivi« njihova »krajinskost« ali »slikovitost«. A če razumemo sodobno umetnost ne le kot tiste vrste ustvarjalnost, ki nastaja ta hip in je vsaj v neki dispoziciji v koraku s časom in ni pri tem le na vsak način trendovsko všečna, ampak je v skladu z nekimi univerzalnimi načeli kakovosti umetniškega dela, potem v ta kontekst sodijo tudi omenjeni avtorji. Ti so hkrati v svoji zrelosti mnogo manj muhe enodnevnice in mnogo bolj brezčasni. Ob tem vprašanju se pogosto postavi tudi vprašanje statusa slike. Slika je skozi zgodovino doživela številne vzpone in padce, njen status je bil pogosto spraševanje, a se je obdržala in se bo verjetno tudi vnaprej. Vedno je pač imela dva obraza – svojo javno podobo, ki so jo gnetli različni umetniški sistemi, in drugo, bolj intimno in tudi bolj resnično plat. In res je, da se dostikrat, kot pravi tudi Boris Gorupič, le zdi, da je slikanje, zlasti slikanje pejzažev, le še del zgodovine, pa likovniki, kakršen je Novinc, vendar uspejo vedno znova prepričati.¹⁷ Novinc je vseskozi z enako predanostjo negoval svojo ljubezen do čopiča in platna, ni se dosti oziral na najnovejše umetniške smernice, raje je postopoma

14 Badovinac, Ekspresivna figuralika.

15 Pri tem Menaše vidi tudi primesi nadrealizma. Glej Menaše, Slika kot pravljica in kot mit, str. 15-16.

16 *Stilski pluralizem*, str. 22.

17 Gorupič, Krajina v barvitih kontrastih, str. 54.

razvijal svoj lasten slikarski svet, polje notranjih odsefov trepetavih struktur narave, njene barve, svetlobe. Danes se zdi, da Novinčeve barve docela brez sramu in avtonomno, celo vehementno, gledajo – s svojo, skorajda pop-artistično barvitostjo mestoma celo zavestno bodejo – sodobnemu, brezglavo digitaliziranemu in hiperproduktivnemu svetu naravnost v oči. Kot bi morda želele krikniti, da je bil govor o krizi slike vselej le konstrukt nekega prevladujočega umetniškega sistema.

Zaradi tega je zato vsaka Novinčeva razstava še toliko bolj pomembna. Ko je v preteklem letu Loški muzej pripravljala razstavo njegovih del, se je zavedal prav teh in še mnogih drugih dejstev. Najprej se je seveda želel pokloniti domačemu slikarju, slikarju, ki je ravno dopolnil 70 let. Poklonil pa se je Novincu tudi kot slikarju, ki danes s svojim dolgoletnim delovanjem predstavlja nekakšno vez med preteklostjo in prihodnostjo. S predstavitvijo njegovih najnovejših slik je muzej skušal pokazati, koliko živega je še v njegovem ustvarjanju, kako neustavljivi so njegovo oko, njegov čopič, njegov um in duh. Posredno pa je želel ozavestiti tudi splošni pomen celotne škofovješke slikarske tradicije, ki bistveno določa našo slovensko kulturno identiteto. Pregled še čisto svežih Novinčevih del, in sicer platen iz obdobja 2007–2008, v pravkar prenovljenih, reprezentančnih prostorih severovzhodnega stolpa Loškega gradu in avtorjevih risb v Galeriji Ivana Groharja je bil po mnenju mnogih obiskovalcev poslastica za oči in duha.

Ob odprtju razstave najnovejših del Franca Novinca v prenovljenem stolpu Loškega gradu 28. novembra 2008.

Od leve proti desni: Boštjan Soklič, mag. Mirjam Jan Blažič, Igor Draksler, Franc Novinc, dr. Pavel Gantar, Jana Mlakar in Janja Koren. (foto: Tomaž Lunder)

VIRI IN LITERATURA

Badovinac, Zdenka: *Ekspresivna figuralika* – Boris Jesih, Lojze Logar, Metka Krašovec, Zmago Jeraj,

Franc Novinc. Ljubljana : Moderna Galerija, 1987.

Gorupič, Boris: *Krajina v barvitih kontrastih. Ampak*, letnik 8, št. 10, Ljubljana : Nova revija, 2008.

Komelj, Milček: *Pisana Skofja Loka v naročju slikarjev. Loška krajina, v podobah zapisana*. Razstavni katalog. Škofja Loka : Loški muzej, 2008.

Menaše, Lev: *Slika kot pravljica in kot mit. Franc Novinc*. Razstavni katalog. Škofja Loka : Loški muzej, 2008.

Pajk, Urša: *Slikarski svet Franca Novinca, Loški razgledi 49*, Skofja Loka : Muzejsko društvo, 2002, str. 251–262.

Savnik, Roman: *Pomembni Ločani in njih bližnji sosedje. Loški razgledi 21*, Skofja Loka : Muzejsko društvo, 1974.

Stilski pluralizem i koncepcija. Emerik Bernard, Herman Gvardjančič, Jožef Muhovič, Franc Novinc, Branko Suhý. Razstavni katalog. Zagreb : Muzej Mimara, 2008.

Sosič, Sarival: *Avgust Berthold, slovenski impresionist. Slovenski impresionisti in njihov čas 1890–1920*. Ljubljana : Narodna galerija, 2008.